

LUND UNIVERSITY

Dendrokronologisk analys av tak- och golvvirke i långhuset och västtornet i Härads kyrka, Södermanland, Strängnäs stift

Linderson, Hans

2016

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Linderson, H. (2016). *Dendrokronologisk analys av tak- och golvvirke i långhuset och västtornet i Härads kyrka, Södermanland, Strängnäs stift*. (Dendrorapporter i Lund; Vol. 2016:62). Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

29 december 2016

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2016:62B
Hans Linderson
DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV TAK- OCH GOLV-VIRKE I
LÅNGHUSET OCH VÄSTTORNET I HÄRADS KYRKA,
SÖDERMANLAND, STRÄNGNÄS STIFT

Uppdragsgivare: Bygg & Hantverk i Karlskoga AB, att Daniel Eriksson, Valåsen 308, 691 94 Karlskoga

Område: Sörmland Prov nr: **72640-72660** Antal träd, borrhåspröver: 3 + 18 – 2 komplettering

Dendrokronologiskt objekt: Torn 1-15 (ej 7). Långhus 16-21+7. Förut-bedömd avvikande åldrar prov 9-11 & 19-21

Resultat:

Dendro nr:	ProvNr H_ _;	Träd- slag	Antal ÅR; 1 radie om inget annat anges	Splint (Sp) Bark (B) Vank. (W)	Datering av yttersta års- ring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv- året)	Kommentarer dendrokronologiskt- dateringsförslag med lägre säkerhet
72641	1	Tall	49	Sp?	1249	E 1249	1249-1289(1250-65)
72642	2	Tall	44	Sp 26, ej W	1245	1249-1289	(1250-1265)
72643	3	Tall	55;2	Sp 15?, ej W	1159	E 1159	(1184-1204)
72644	4	Tall	12	W			
72645	5	Tall	95	Sp 32, ej W	1190	1198-1228	
72646	6	Ek	120;3	Sp 8, ej W	1217	1219-1233	
72647	7	Ek	121;3	Ej Sp	1158	E 1167	1219-1233
72648	8	Tall	121	Sp 35, ej W	1191	1196-1226	
72649	9	Tall	85;2	Sp 60, W	1317	V 1317/18	
72650	10	Tall	82;2	Sp 44, W	1317	V 1317/18	
72651	11	Tall	49	Sp 39?, W?	1317	1317-1337	V 1317/18
72652	12	Tall	65	Sp 12?, ej W	1174	1202-1222	
72653	13	Tall	42;2	Sp 7, ej W	1192	1215-1235	
72654	14	Tall	44	Sp 14, ej W	1176	1202-1222	
72655	15	Tall	74	Sp 9, ej W	1173	1204-1224	
72656	16	Tall	115+6;2	Sp 39+6, ej W	1166	1166-1181	
72657	17	Tall	22	W?			
72658	18	Tall	92	Sp 8, ej W	1121	1153-1183	
72659	19	Tall	109	Sp 59, W	1500	V 1500/01	
72660	20	Tall	139	Sp 56, W	1500	V 1500/01	
72640	21	Gran	35;2	W			(V 1521/22)

Kommentarer till resultaten

Jag har valt att presentera resultatet så att prov med gemensam avverkningstid kommer under samma grupp/rubrik. En något mer smalt spann har valts för att om möjligt särskilja olika populationer av virke med olika åldrar.

Komplettering utförd 7-10 oktober 2017 indikeras med kursiv text.

År 1166-1183, prov 16+18 möjligen prov 3 och 7

Prov 16 och 18 kommer från det ”äldre långhuset”. De övriga skulle teoretiskt kunna passa i denna grupp men mer troligt är de avverkade senare. Lokal proveniens.

År 1219-1222, prov 5-8 och 12-15 samt möjligen prov 3 och 7

Dessa prover kommer från det ”ofullbordade” tornet i väster. Prov 3 uppvisar otydlig eller ingen splint dess mer precisa datering är därför osäker. Prov 7 har fått en så kallad efter-datering och passar dendrokronologiskt, byggnadstekniskt och trädslagsmässigt ihop med prov 6 så avverkningstiden bör bli den samma. Prov 12, 14 och 15 har en något avvikande proveniens gentemot de övriga i gruppen.

År 1249-1289, prov 1-2

Proverna kunde först dateras i oktober 2017 med hjälp av material från kyrkans klockstapel. Mest sannolikt är virket avverkat 1250-1265. För speciell splitstatistik se rapport 2017:57.

Vinterhalvåret 1317/18, prov 9+10 och sannolikt 11

Golvplank, prov 9 och 10 samt golvbjälke, prov 11 i tornet. Lokal eller möjligen en något mer sydlig proveniens i Södermanland än övriga prover.

Vinterhalvåret 1500/01, prov 19+20.

Remstycke från det nya långhuset. Proverna uppvisar van och får säsongsexakt datering. Lokal proveniens.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830, e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Beskrivning av tabellen ovan

”Dendroidentitetsnummer”, är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

”Antal år”, årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med ”+n”.

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen ”ew” eller ”lw” dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

”splint, vankant, bark” indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). ”nära vankant” uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten (”ej sp”) anges en så kallad ”efterdatering” (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten.

”Datering av yttersta årsring i provet”, är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges ”ej datering”. Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

”Beräknat fällningsår” här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

Kolumnen längst till höger beskriver mer vågade dateringsförslag.

Faktura framställs senare av Lunds Universitet.

Mätresultaten kommer att bevaras på laboratoriet och utnyttjas i universitetets forskning.

Proverna kommer att ingå i RAÄ´s arkiv och förvaltas av laboratoriet.

Rapporter och andra skrifter angående de dendrokronologiska resultaten tas tacksamt emot.

Med hälsning och önskan om fortsatt samarbete.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare

Lunds Universitet

Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Sölvegatan 12, 223 62 Lund

E-post: Hans.Linderson@geol.lu.se

Tel: 046-2227891